

KORXONALARDA INSON SALOHİYATINI RIVOJLANTIRISH MEXANIZMINI TAKOMILLASHTIRISH YO'LLARI

Subxonov Barnojon Erkinovich
Osiyo Xalqaro Universiteti

Annotatsiya: Korxonada faoliyatining asosini ishlab chiqarish jarayoni tashkil etadi. U mahsulot ishlab chiqarish, ishlarni bajarish va xizmatlar ko'rsatishga qaratilgan bir qancha kichikroq jarayonlardan iborat. Muayyan an'anaviylik bilan ularni asosiy, yordamchi va xizmat ko'rsatish jarayonlari deb tasniflash mumkin. Korxonaning tarkibiy bo'linmalari - sexlar, uchastkalar va xizmatlar. Qoidaga ko'ra, korxonaning asosiy bo'linmasi ustaxona hisoblanadi.

Kalit so'zlar: Korxonalar, inson salohiyati, mehnat unumdorligi, texnologiya, biznes, iqtisodiyot.

Korxonadagi mehnat jarayonlarining xarakteriga ko'ra, odatda, yuqorida ko'rib chiqilgan asosiy, yordamchi va xizmat ko'rsatish ustaxonalari mavjud. Korxonaning tarkibiy bo'linmalari va o'zaro bog'langan ishlab chiqarish jarayonining birligini yaratadi. Mavjud mehnat taqsimoti va kooperatsiyasi tufayli korxonada bo'linmalari (uyalari, sexlari) o'rtasidagi barqaror o'zaro ta'sir tizimi korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasini tashkil qiladi. Rivojlanishning ma'lum bir bosqichida korxonada ishlab chiqarish tarkibida muhim rol o'ynaydi ilmiy-texnikaviy taraqqiyot dizayn va texnologiya bo'limlari, tadqiqot bo'limlari va ilmiy-tadqiqot ishlarini (R&D) amalga oshiradigan laboratoriyalar o'ynaydi. Korxonada tarkibida bunday bo'linmaning mavjudligi u bilan shug'ullanish imkonini beradi innovatsion faoliyat mahsulot turlarini kengaytirish va sifatini oshirishga qaratilgan bo'lib, bu korxonaning raqobatdosh mavqei mustahkamlashga xizmat qiladi. Korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasi undagi ishlab chiqarish jarayonini tashkil etish shakli bo'lib, korxonada iqtisodiyotiga sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ishlab chiqarish tuzilmasi ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligini, mahsulot ishlab chiqarish ritmini, tugallanmagan ishlab chiqarish hajmini, mehnat unumdorligi darajasini, foydalanish samaradorligini sezilarli darajada belgilaydi. Material va mehnat resurslari korxonalar. Ishlab chiqarish tuzilmasi ishlab chiqarilayotgan mahsulot sifatiga ham katta ta'sir ko'rsatadi. Korxonaning ishlab chiqarish tarkibini belgilovchi omillarga quyidagilar kiradi: Mehnat taqsimoti darajasi; Ishlab chiqarishning ixtisoslashuvi va kooperatsiyasi darajasi; Raqobat darajasi; Texnologiya, texnologiya va ishlab chiqarishni tashkil etishning rivojlanish darajasi; Ishlab chiqarilgan mahsulotlarning tabiati, assortimenti, assortimenti va ishlab chiqarish hajmi, mahsulot ishlab chiqarishning murakkabligi; Ishlab chiqarishning globallasuvi va xalqaro mehnat taqsimoti jarayonlarida ishtirok

etish darajasi. Shaklda. 13.1-bandda ishlab chiqarish tarkibini belgilovchi omillar va uning korxonada ishlab chiqarish natijalariga ta'siri ko'rsatilgan. Mehnat taqsimoti darajasi ishlab chiqaruvchi kuchlarning rivojlanishida erishilgan yutuqlarni tavsiflaydi. Umumiy, maxsus va xususiy (yagona) mehnat taqsimoti mavjud. Eslatib o'tamiz, umumiy mehnat taqsimoti deganda uning ijtimoiy ishlab chiqarishning yirik bo'linmalariga - sanoat, qurilish, transport va boshqalarga bo'linishi tushuniladi. Qishloq xo'jaligi. Maxsus mehnat taqsimoti deganda yirik bo'linmalarining tegishli tarmoqlarga bo'linishi tushuniladi (masalan, metallurgiya, yog'ochsozlik, kimyo sanoati va h.k.). Xususiy yoki yagona mehnat taqsimoti deganda korxonada ichidagi mehnat taqsimoti tushuniladi. Ko'rinib turibdiki, mehnat taqsimotining yuqoridagi turlarining har biri o'ziga xos tarzda korxonaning ishlab chiqarish tarkibiga ham, ishlab chiqarish xarakteriga ham ta'sir qiladi. texnologik jarayonlar, xodimlarning malaka darajasi va boshqalar. Ishlab chiqarishning ixtisoslashuvi va kooperatsiyasi darajasi mehnat taqsimotining yanada o'ziga xos shakli bo'lib, korxonalar bo'linmalari o'rtasidagi munosabatlarning xarakterini belgilaydi. Raqobat darajasi asosan ishlab chiqarish tuzilmasining o'ziga xos xususiyatlarini aniqlaydi, uni doimiy ravishda takomillashtirishga va eng raqobatbardosh mahsulotlarni ishlab chiqarish uchun yangi texnologiyalar, mexanizmlar va boshqa jihozlardan foydalanishga yordam beradi. Ishlab chiqaruvchi kuchlar rivojlanishining har bir bosqichi, o'z navbatida, texnologiya va ishlab chiqarish texnologiyasining rivojlanish darajasi bilan belgilanadi, korxonaning o'ziga xos ishlab chiqarish tarkibiga mos keladi. U ushbu darajaga mos kelishi kerak va faqat shu holatda u korxonada samaradorligini va uning raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi. Korxonaning ishlab chiqarish quvvatlarining hisob-kitoblari bilan asoslangan mahsulotlarning tabiati, assortimenti, assortimenti va ishlab chiqarish hajmi korxonaning zarur ishlab chiqarish tuzilmasini belgilaydi. Ishlab chiqarishning globallashtirish jarayonlarida ishtirok etish darajasi so'nggi paytlarda ko'p jihatdan xalqaro mehnat taqsimotida ishtirok etuvchi korxonalarning ishlab chiqarish tarkibiga jahon bozori ta'sirining hal qiluvchi omillariga aylandi. Har qanday ijtimoiy-iqtisodiy tizimdagi korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasi quyidagilarni ta'minlashi kerak: Korxonaning barcha bo'linmalarining mutanosibligi; Korxonaning tashkiliy tuzilmasiga muvofiqligi; Korxonaning kadrlar salohiyatiga muvofiqligi. Bozor iqtisodiyoti sharoitida korxonaning ishlab chiqarish tarkibiga qo'shimcha talablar qo'yiladi, u moslashuvchan va dinamik bo'lishi kerak. Buni doimiy o'zgaruvchan tashqi muhit talab qiladi, bu, masalan, kompaniya mahsulotlariga bo'lgan talabning sezilarli o'sishi shaklida namoyon bo'lishi mumkin, bu kompaniya bo'linmalarini ishlab chiqarish hajmining oshishiga tez va samarali moslashtirishni talab qiladi. Korxonaning ishlab chiqarish strukturasi shakllantirish hisoblanadi muhim jarayon ham tashkiliy, ham iqtisodiy jihatlar. Asosiy, yordamchi va xizmat ko'rsatish sexlari o'rtasidagi ularda band bo'lgan

ishchilar soni bo'yicha, egallagan ishlab chiqarish maydoni bo'yicha nisbati korxonalar tuzilmasida asosiy sexlarning ustuvor ahamiyatini ko'rsatishi kerak: axir, bu erda mahsulot ishlab chiqarishning texnologik siklining barcha bosqichlari amalga oshirilishi. Ammo asosiy sexlarda jarayonlarni mexanizatsiyalash va avtomatlashtirishning yuqori darajasi mahsulot ishlab chiqarishning mehnat zichligini kamaytirish imkonini beradi, shuning uchun yordamchi va xizmat ko'rsatish ustaxonalaridagi ishchilar soni asosiy ishlab chiqarishdagi ishchilar sonidan oshadi. Ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish korxonada yordamchi va xizmat ko'rsatish jarayonlarini kompleks mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish darajasini oshirishni taqozo etadi, bu esa ishlab chiqarish tuzilmasini yaxshilaydi. Turli sanoat korxonalari turli ishlab chiqarish tuzilmalariga ega. Hatto bitta sanoatda ham ishlab chiqarish tuzilmasi juda xilma-xildir. Ishlab chiqarish tuzilmasini loyihalash masalasi yangi korxonalar qurish, ularni rekonstruksiya qilish va texnik qayta jihozlash, yangi mahsulotlarni o'zlashtirish jarayonida hal etiladi.

8 Iqtisodiyot, korxonalar

Korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasini qurishning uchta modeli mavjud: mavzu, texnologik va aralash. Shaklda. 13.2 korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasini taqdim etadi, unda korxonaning haqiqiy ishlab chiqarish tuzilmasi va biznes tuzilmasi ajratiladi. Mavzu tarkibi bilan ishlab chiqarish birliklari ulardagi ma'lum bir mahsulotni ishlab chiqarish asosida quriladi. Bunday holda, bir ustaxonada bir nechta heterojen texnologik jarayonlar amalga oshiriladi, mahsulot ishlab chiqarish bo'yicha asosiy operatsiyalarni bajarish uchun har xil turdagi uskunalar jamlangan. Ushbu turdagi ishlab chiqarish tuzilmasi yirik va ommaviy ishlab chiqarish korxonalari (masalan, avtomobilsozlik sanoati) uchun xosdir. Ishlab chiqarish tuzilmasini qurishning ob'ektiv xususiyatining afzalliklari sifatida in-line ishlab chiqarish usullaridan, yuqori samarali uskunalardan foydalanishni nomlash mumkin. ishlab chiqarish jarayonlarini kompleks mexanizatsiyalash va avtomatlashtirish imkoniyatlari. Bu afzalliklar mehnat unumdorligini oshirishga, ishlab chiqarish hajmini oshirishga va tannarxni kamaytirishga yordam beradi. Texnologik ishlab chiqarish tuzilmasini yaratish texnologik printsiplarga asoslanadi, bunda do'konlar bir hil majmuini amalga oshiradi. texnologik operatsiyalar zavodning barcha mahsulotlari uchun turli xil qismlarni ishlab chiqarish yoki qayta ishlash uchun. Bunday ishlab chiqarish tuzilmalariga xarid qilish ustaxonalarining ko'pchiligi kiradi. Shunday qilib, press sexi mehnat ob'ektlarini bosim usulida qayta ishlash bo'yicha texnologik jihatdan bir hil operatsiyalarni bajaradi, korxonaning barcha mahsulotlari uchun og'irligi va shakli bo'yicha eng xilma-xil ish qismlarini ishlab chiqaradi. Ishlab chiqarish ko'lamining ortishi bilan sexlarning texnologik ixtisoslashuvi chuqurlashadi. Bunday tuzilmaning afzalliklari quyidagilardan iborat: ishlab chiqarish birligini boshqarishning qulayligi, bir mahsulot assortimentidan ikkinchisiga tez o'tish qobiliyati, uskunadan yuqori darajada foydalanish imkoniyati. Texnologik tuzilmaning kamchiliklari shundan iboratki, sex

rahbariyati ishlab chiqarish jarayonining faqat ma'lum bir qismi uchun javobgar bo'ladi, umuman mahsulot sifati uchun javobgar bo'lmaydi, korxonada uchastkalari va sexlari o'rtasidagi munosabatlar murakkablashadi. uskunalarni tez-tez qayta sozlash zarurati mavjud. Sexlarning texnologik ixtisoslashuvi ishlab chiqarish tsiklining davomiyligini oshiradi va umuman mahsulot tannarxini pasaytirishga yordam bermaydi. Texnologik ishlab chiqarish tuzilmasi turli xil va beqaror assortimentdagi mahsulotlarni ishlab chiqaradigan yagona va kichik turdagi ishlab chiqarish korxonalarini uchun xosdir. Aralash predmetli-texnologik ishlab chiqarish tuzilmasi bir korxonada ham predmeti, ham texnologik xususiyatlari bo'yicha tashkil etilgan bo'linmalarning mavjudligi bilan tavsiflanadi (masalan, tayyorlov sexlari texnologik bo'yicha, yig'ish sexlari ob'yektlari bo'yicha tashkil etiladi). Ushbu tuzilmaning afzalliklari quyidagilardan iborat: sonni kamaytirish hisoblagich texnologik yo'llar, ishlab chiqarish tsiklining davomiyligini qisqartirish, asbob-uskunalardan foydalanish darajasini oshirish va pirovard natijada mehnat unumdorligini oshirish va ishlab chiqarish tannarxini kamaytirish. Biznes tuzilmasi korxonani ehtiyojlarni qondirish jarayonidan boshlab bozorga yo'naltirilganligi nuqtai nazaridan tavsiflaydi potentsial mijozning korxonada mahsulotlariga bo'lgan ehtiyojlari va ishlab chiqarish jarayonining o'zi o'zaro bog'liq va bir-biri bilan chambarchas bog'liq bo'lgan qismlarga aylanadi. Bu erda ishlab chiqarish biznes tuzilishi biznes-jarayon va biznes birligi tuzilishiga tuzilishi mumkin. Biznes jarayonlarini ishlab chiqarish tarkibi korxonaning butun ishlab chiqarish tuzilmasini biznes jarayonlariga bo'linishni o'z ichiga oladi. Korxonadagi har bir resurs va hodisaga jarayon sifatida yondashishni o'z ichiga olgan umumiy sifat menejmenti nuqtai nazaridan biznes tuzilmasi butun tuzilmani biznes jarayonlari yig'indisi sifatida ifodalaydi. Biznes jarayoni nisbatan avtonom jarayon bo'lib, uning kiritilishi mehnat va moddiy resurslar bo'lib, ma'lum bir ishlab chiqarish va texnologik jarayon natijasida iste'molchining talablariga javob beradigan boshqa resursga qayta ishlanadi (ichki, agar biz ushbu mahsulot yoki xizmatni korxonada ichida yoki tashqi qabul qiluvchi haqida gapirganda, agar ushbu mahsulot yoki xizmat korxonada tashqarisidagi tashqi iste'molchiga (mijozga) etib borsa).

Xulosa: Korxonaning ma'lum funksiyalarni amalga oshirish uchun mas'ul bo'lgan nisbatan avtonom bo'linmalardan iboratligi haqidagi g'oya asosida korxonada birligi tuzilmasi yaratiladi. Muayyan biznes bo'linmasi qanday resurslar bilan ishlashiga qarab, ular mas'uliyat markazlariga bo'linadi. Faqat resurslarni tejash uchun mas'ul bo'lgan mas'uliyat markazlari xarajatlar markazlari deb ataladi; resurslarni tejash bilan bir qatorda olingan foyda bilan mutanosib bo'lishi kerak bo'lgan mas'uliyat markazlari foyda markazlari deb ataladi; innovatsion tavakkalchilik yuklangan mas'uliyat markazlari innovatsion markazlardir. Mas'uliyat markazlariga bo'linishning ushbu printsipli asosida qurilgan korxonaning ishlab chiqarish tuzilmasi korxonaning tarkibiy bo'linmalari bo'yicha tuzilishi deb ataladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Zhuravleva G.P. Iqtisodiyot: Darslik.-M.: Yurist, 2001. - 505 b.[1]
2. Ijtimoiy fanlar: darslik. 11 hujayra uchun. umumiy ta'lim muassasalar: profil. daraja / [L. N. Bogolyubov. L. Yu. Lezebnikova. L. T. Kinkulkin va boshqalar; ed. L. N. Bogolyubova [i dr.]. - M.: Ta'lim, 2008. - 415 b.[2]
3. Rasskazova N. V. nomidagi Penza davlat pedagogika universitetining iqtisodiy nazariya kafedrasida dotsenti. V. G. Belinskiy. Iqtisodiy manfaatlarni muvofiqlashtirish ijtimoiy-iqtisodiy tizimni barqarorlashtirish omili sifatida: nazariya masalalari.[3]
4. Siyosat nazariyasi: Darslik / Nashr.-komp. N A. Baranov. G. A. Pikalov. 3 soat ichida. Sankt-Peterburg: BSTU nashriyoti, 2003 yil.[4]